

Problems and opportunities in business development in Ukraine

Olga Mnykh¹, Olesya Marushchak²

Marketing and Logistics Department,
Lviv Polytechnic National University, UKRAINE,
Lviv, S. Bandery street 12,
E-mail: ¹mnykholga1@ukr.net,
²Olesya.Marushchak@gmail.com

The article discusses the main positive and negative factors, that determine the success of business development in Ukraine. Given the twenty year's history of business development in Ukraine, conducted a retrospective analysis of the dynamics of business during the peak of the crisis. Revealed weaknesses of the legislative framework that affect the choice of development priorities and resource allocation in the manufacturing business.

Given a description of the destruction of cooperative relations between producers and consumers in a political crisis and economic stagnation of Ukraine, when forced to change business strategy, replacing it with the policy of survival. The main factors affect the investment attractiveness of Ukraine and the analysis of innovation activity entities.

Using official statistics, the analysis of macroeconomic indicators and their dependencies, in particular, investigated the relationship between the dynamics of Gross Domestic Product and the number of entities as participants in the formation of market demand. The dynamics of social indicators and its interdependence on the dynamics of key macroeconomic indicators and the impact of legislation on entrepreneurship, and situation of Ukraine in international rankings. A monitoring of the Ukrainian market of mergers and associations and the attractiveness of Ukrainian enterprises for international cooperation with other foreign companies.

The basic reason downturn enterprises as well as defined areas of influence of foreign investment on economic processes and the initial conditions of managing businesses. Improved the relevance of systematic study of factors internal and external environment, the interaction which determines the new opportunities and threats to the principles of social responsibility.

Проблеми і перспективи розвитку бізнесу в Україні

Ольга Мних¹, Олеся Марущак²

Кафедра маркетингу і логістики,
Національний університет "Львівська політехніка",
УКРАЇНА, м. Львів, вул. С. Бандери, 12,
E-mail: ¹mnykholga1@ukr.net,
²Olesya.Marushchak@gmail.com

У статті розглянуто основні фактори впливу, які визначають успіхи розвитку бізнесу в Україні. Проведено аналіз макроекономічних показників та їх залежностей і визначені основні причини зниження ділової активності підприємств. Доведена актуальність системного дослідження факторів внутрішнього і зовнішнього оточення, взаємодія яких створює передумови розвитку бізнесових структур.

Ключові слова – бізнес, процеси викупів і злиття, соціально-економічні наслідки, ділова активність підприємства, інвестиції, соціальна відповідальність бізнесу.

I. Вступ

У центрі економічної політики України має бути підвищення якості життя, створення передумов для зміцнення конкурентоздатності підприємств, зростання їх ефективності, що, в свою чергу, стимулюватиме вдосконалення всіх інших елементів суспільного розвитку. Проте з 2008 р. більш глибокими стали для України наслідки енергетичної, фінансової та продовольчої криз, які істотно порушили функціональну структуру відтворення капіталу в системі «постачання-виробництво-споживання». Це призвело до банкрутства і згорання бізнесу українських підприємств, які є джерелом наповнення державного бюджету. Відповідно, в усіх секторах економіки загострились соціальні проблеми, зокрема, зросло безробіття (обсяги звільнень лише за період січень-березень 2009 року досягли рекорду – 879 осіб), знизився рівень реального доходу населення. Практично некерованими стають процеси еміграції, управління економікою при високій її тінізації (більше 40% ВВП), корупційних схемах регулювання фінансових потоків і тиску боргів на економіку. Світові тенденції зростання цін на пальне і метал підірвали фінансову стабільність більшості ресурсомістких виробничих структур, зокрема, машинобудівного комплексу.

Сучасна ситуація на українському ринку будь-якої галузі ускладнюється високими бар'єрами входження і виходу з ринку (так звані трансакційні витрати), адже практично всі ринки стали неконкурентоздатними, що підтверджується математично (із обчисленням індексу Херфіндаля-Хіршмана при оцінюванні рівня ринкової концентрації як суми квадратів ринкових часток). Більш вираженою стала зміна ВВП України залежно від кількості суб'єктів господарювання, які формують структуру пропозиції в певному інституційному середовищі з відповідними механізмами регулювання товарних ринків і розвитку конкурентної економіки на макро-, мезо і мікрорівнях.

II. Визначення причин зниження ділової активності і їх соціально-економічних наслідків

Щорічні показники частки збиткових малих підприємств за період 2008-2010рр. становили, відповідно, 37,3%, 39,9% та 41,4%. Це призвело до призупинення діяльності 56 тис. малих підприємств з різними напрямками і силою впливу факторів ринкового середовища. Крім впливу світової економічної кризи до основних причин закриття чи створення українських підприємств у період 2007-2009 рр. доцільно віднести:

- укладання угод М&А (М&А – merges and acquisitions);
- недосконале законодавство, що не сприяє розвитку бізнесу в Україні, зокрема, конфлікт між акціонерами (введення в дію Закону України «Про акціонерні товариства» лише через 17 років розбудови незалежної держави - 17.08.2008р., внесення змін до Податкового Кодексу України від 23.12.2010 із суперечливими положеннями тощо);
- рейдерські атаки та поглинання підприємств, які втратили фінансову автономію;
- відсутність власних фінансових ресурсів, обмежений доступ до кредитних ресурсів при низькій ліквідності активів, нагромаджені борги минулих років;
- загрози зовнішнього середовища (високі темпи інфляції, нестабільність валюти, висока доларизація економіки);
- збільшення потоків прямих іноземних інвестицій, які орієнтовані переважно на комерційне і фінансове підприємництво.

Внаслідок впливу цих чинників, що призвели до закриття підприємств у регіонах, загострилась і певні соціальні проблеми, про що свідчать дані Державного комітету статистики, зображені на рисунках 1 і 2.

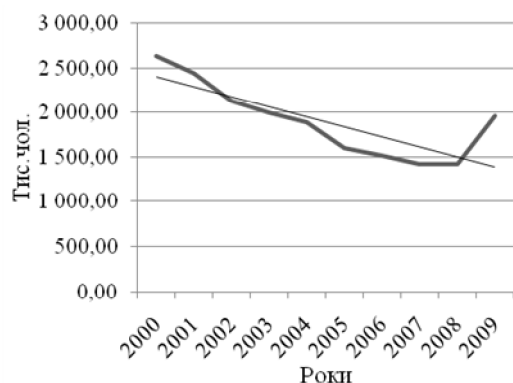

Рис. 1. Динаміка безробіття працездатного населення в Україні за період 2000-2009рр. [1]

Здешевілі за ринковою вартістю українські підприємства стали мішенню для викупів і поглинань. Зростають розриви в оцінці бізнесу інвесторами і власниками. Згідно аналізу консалтингової компанії KPMG метою угод М&А є розширення ринків збуту, для 20% всіх угод дані операції переслідують мету захисту частки ринку, 20% - оправдані очікуванням

зростання вартості компаній після їх об'єднання, 7% угод – з метою диверсифікації продукції, 6% - з метою створення «виробничого ланцюга» і концентрації доданої вартості у фінансових активах однієї компанії, 5% - з метою делегування виробничих допоміжних функцій дочірнім компаніям. [2]

Вагому перешкоду злиттям і поглинанням становить законодавство, проте чинне податкове законодавство не передбачає спеціальних норм щодо контролю і регулювання оподаткування корпоративних реорганізацій. Український ринок значною мірою характеризується посиленням податкового та адміністративного тиску, що перешкоджає як розвитку М&А, так і підприємництва загалом.

Компанія PriceWaterhouseCoopers та Світовий банк склали рейтинг країн щодо складності оподаткування підприємств Paying Taxes 201. Україна посіла 181 місце зі 183 досліджуваних країн. Ведення податкового обліку та всі сукупні витрати у 2007 році становили 4,85 млрд грн. або майже 0,7 % від ВВП. За кількістю сплачуваних податків Україна посіла останнє - 183 місце, адже українським підприємствам щороку необхідно сплачувати 147 видів платежів. В табл. 1 наведено основні показники кількох учасників рейтингу [3]:

Таблиця 1

Сприятливість податкових систем світу

Країна	Кількість платежів	Затрачений час, год.	Навантаження на прибуток, %	Рейтинг
Швеція	2	122	54,6	42
Грузія	18	387	15,3	64
Німеччина	16	196	44,9	71
Росія	11	320	48,3	103
Китай	7	504	63,8	125
Польща	40	395	42,5	151
Україна	147	736	57,2	181
Білорусь	107	900	99,7	183

У зв'язку з прийняттям нового податкового законодавства у значній кількості суб'єктів господарської діяльності (як фізичних, так і юридичних осіб) постало питання про закриття підприємства. В цій ситуації бізнес зустрівся з новою проблемою – процедурою закриття підприємства, яка виявилась більш трудомісткою ніж відкриття. Такі норми та нормативи можуть служити і бар'єром для виходу з ринку, але, з іншої сторони, не можуть на ринку функціонувати неперспективні підприємства.

Хоча новий Закон України „Про акціонерні товариства” і містить цілий ряд механізмів щодо протидії рейдерству, яке в умовах нестабільного політичного становища та високого рівня корупції стає все частішим явищем серед українського бізнесу, проте, згідно з основними пунктами закону, Україна все ж втрачає перспективу повернення стратегічно важливих об'єктів української економіки.

В найбільш скрутний для підприємців час з метою стабілізації економіки заморожено депозити. Згодом кредитування відновили декілька банків із підвищен-

ням кредитної ставки та додаткових комісій, які входять у собівартість, тому ці витрати поніс на споживач. Відповідно, купівельна спроможність споживчого сектора впала, обсяги збуту скоротились і підприємства поступово втрачали ринки збуту.

У зв'язку із накопиченням проблемних кредитів у банках за період 2008-2010 рр. обсяги кредитування юридичних осіб значно впали, а вимоги до позичальника значно зросли. Зростає інтерес до інформаційного забезпечення кредитних угод. Банки надають підприємствам консультаційні послуги з метою самостійного ознайомлення з фінансовим станом підприємств для подальшої перспективи надання кредитних послуг. Кредитування малого та середнього бізнесу сьогодні проходить через аналіз частки власного капіталу у компанії. Сьогодні у більшості підприємств частка власних коштів у загальному обсязі капіталу не перевищує 5% (для кредитування мінімальна частка власного капіталу становить 30%).

Важливими індикаторами розвитку підприємницької діяльності є показники, які відображаються в міжнародних рейтингах. Україна є буферною державою між Росією і ЄС, тому зовнішні ризики є дуже високими, особливо в зв'язку з протистоянням сусідніх країн. Згідно з дослідженням американської неурядової організації Freedom House, у рейтингу демократії (Democracy Index 2010) Україна посіла 67-ме місце, опустившись з 53-го у 2009 році. У кращих демократичних умовах функціонують Гамбія та деякі інші країни пострадянського простору. [4]

За даними дослідницького центру Heritage Foundation разом із газетою Wall Street Journal Україна у рейтингу економічних свобод із 162-го місця опустилася на 164-те. Росія, Білорусь та Узбекистан обігнали Україну за показниками зручності ведення бізнесу. Світовий економічний форум 2010-2011 років провів класифікацію держав за рівнем конкурентоспроможності, де Україна посіла 89 місце серед 139 держав-учасниць. [5]

Рейтинг інвестиційних ризиків Political Risk Atlas, проведеного консалтинговою компанією Maplecroft, свідчить про те, що Україна поліпшила свої показники та перемістилася з 62-го на 74-те місце, де лідерами є найбільш ризиковані країни.

Інвестиційні ризики України знизилися, на думку авторів дослідження, завдяки відносній політичній стабільності, підвищенню стресостійкості громадян і невисокому рівню терористичних загроз. Проте Україна розташована далеко від будь-якої успішнішої європейської держави. У рейтингу вона перебуває між Буркіна-Фасо (73-тє місце) і Східним Тимором (75-тє місце). На даний момент Україна є більш цікавою для інвестування російського капіталу, ніж будь-якого іншого закордонного. За 2010 рік до власності російських інвесторів перейшли такі компанії як «ІСД», «Запоріжсталь», «Луганськтепловоз» та найбільша українська біржа [6].

Для підприємств, які зіткнулись зі скороченням фінансування в умовах нерозвинутої економіки, дуже

важливими є інвестиції. Проте інтерес до українських підприємств зі сторони іноземних інвесторів спостерігається за рахунок великої сировинної бази в Україні, низьким курсом вітчизняної валюти, дешевою робочою силою та високим потенціалом інтелектуального капіталу. Україна є цікавою як для США та Європи, так і Східних країн – Росії, Китаю та ін.

Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну має позитивну динаміку, тобто країна стає все вигіднішою площадкою для інвестування, дана тенденція зображена на рис.3:

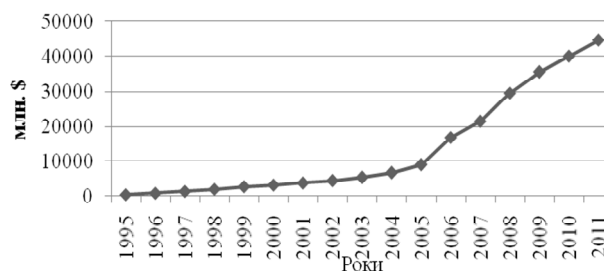

Рис. 3. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну за період 1995-2011рр.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну на 1 січня 2011 р. становив 44 млрд 708,0 млн дол, що на 11,6% більше за обсяг інвестицій на початок 2010р.. Інвестиції надійшли зі 125 країн світу. [1]. На підприємствах промисловості зосереджено 14 млрд 042,6 млн дол (31,4% загального обсягу прямих інвестицій в Україну), у т.ч. переробної - 12 млрд 488,1 млн дол та видобувної - 1 млрд 207,7 млн дол.

Значний інтерес інвесторів викликають підприємства, що здійснюють фінансову діяльність, в яких акумульовано 33,2% від загального обсягу інвестицій. Інвестиційно привабливими залишаються підприємства торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (10,7% загального обсягу інвестування); організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям (10,5%).

Розвиток бізнесу і окремих підприємств - одна з актуальних проблем маркетингу на сьогодні. Інновації виступають важливим інструментом забезпечення конкурентних переваг навіть в умовах світової фінансової кризи. Для прикладу, в 2002 р. McKinsey проаналізувала ефективність 1 тис. компаній за 18-річний період. Виявилося, що організації, які найбільш яскраво і швидко розвиваються в період процвітання, під час рецесії часто збільшують витрати на придбання інших підприємств та інновації.

Нормативно-правова база інноваційної діяльності бізнесу є досить суперечливою і вже не відповідає засадам сучасної економіки, а високі ризики інноваційної діяльності –це проблема не тільки маркетингу, але й фінансового та інвестиційного менеджменту щодо управління венчурними фондами.

III. Аналіз впливу кількості суб'єктів господарювання на динаміку ВВП України

Базуючись на сучасних статистичних даних важливо дослідити, яким чином кількість учасників процесу формування ринкової пропозиції (або суб'єктів господарювання) впливає на динаміку ВВП України. Розрахований коефіцієнт кореляції між показниками обсягу ВВП України та кількості суб'єктів ЄРДПОУ становить 0,9746, який перевірний на статистичну надійність. Оцінивши та порівнявши тренди, що характеризують динаміку аналізованих показників, зображених на рис. 4, виявлено відмінність у темпах падіння показників у період 2000-2001 рр. та 2008-2009рр.

Можна зробити узагальнений висновок про різке падіння ефективності підприємств у періоди 2000-2001рр. та 2008-2009рр. Проблема підвищення ефективності загалом існує в Україні ще з 90-х років, адже виробництво потребує модернізації, переходу на більш економічні технології, що, в свою чергу, зумовлює зниження цін на вітчизняні товари.

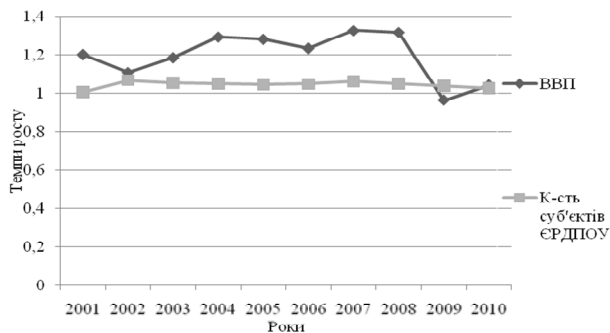

Рис.4. Темпи росту ВВП і кількості суб'єктів господарювання

Здешевлення товарів приведе до збільшення обсягів внутрішнього споживання та експорту, а збільшення масштабу виробництва конкурентоздатних товарів вирішить проблему імпортозаміщення. Під тиском конкурентних сил змінюються правила гри на ринку [7-8] і місце лідерів у рейтингових списках. Навіть основні гравці у світовому бізнесі змушені знижувати ціни на виготовлювані продукти, що заставляє їх впроваджувати продуктивні та технологічні інновації. Проте необхідно вирішити проблему доступу до різних ресурсів - отримання ліцензій і дозволів, їх пролонгування, доступу до інформаційних та кредитних ресурсів, підвищення якості цінних паперів, які обертаються на фондовому ринку, послабити податковий тиск на малий і середній бізнес, який зможе «втримати» висококваліфікованих спеціалістів. Вирішення таких проблем призведе і до позитивного соціального ефекту, зокрема зменшиться некерована міграція, рівень безробіття, формуватиметься конкурентний ринок праці.

В кожній галузі за різними видами економічної діяльності існують різні форми і механізми взаємодії соціального та економічного ефекту, що потребує проведення спеціальних досліджень.

Висновок

Нові виклики часу, що найбільш гостро проявляються у зниженні соціальної відповідальності бізнесу, поляризації суспільства, у поглибленні технологічних розривів та рівнів кредитоспроможності між постачальниками, виробниками і споживачами – всі ці явища вимагають розроблення нових підходів щодо управління бізнесом у конкурентному середовищі. У зв'язку із цим необхідно орієнтуватися на необхідність упровадження на підприємствах цілісної системи раннього виявлення попиту, впливу політико-правових та ринкових факторів на соціально-економічні наслідки діяльності бізнесу та умови його виживання. Особливості соціальних нововведень в практику господарювання в порівнянні з матеріально-технічними полягають в тому, що вони мають тісніший зв'язок з конкретними громадськими стосунками і діловим середовищем, широкую сферу застосування в суспільстві. Відповідно, реалізація перспектив розвитку бізнесу на основі просування подібних нововведень вимагає розроблення фундаментальних принципів соціального маркетингу, які розширюватимуть простір дії відповідального перед суспільством бізнесу.

Література

- [1] Статистичний щорічник України за 2010 рік / [за ред. О.Г. Осауленка]. - К. : Державне підприємство "Інформаційно-аналітичне агентство", 2011. - 568 с.; [2] [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.kpmg.com> ;
- [3] [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.pwc.com>;
- [4] [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.eiu.com/>;
- [5] Половинчак Ю. Інформація – народу!// Половинчак Ю.// Фінансово-економічний тижневик «Бізнес-рев'ю Україна». – 2011.- №3-4.;
- [6] Портна К. Сфера злиття / Портна К.// Український діловий тижневик «Контракти». – 2010. - №8.;
- [7] Мних О.Б. Стратегічний аналіз факторів впливу на ринкову вартість машинобудівних підприємств/ Мних О.Б. // Вісник Хмельницького Національного університету «Економічні науки». - 2007.- №6.- Т.3, с. 83-88.;
- [8] Мних О.Б. Глобалізаційно-інтеграційні процеси і проблеми зростання ринкової капіталізації національної економіки / Мних О.Б. // 36. наук. праць Київського ун-ту ім. Т. Шевченка « Теоретичні та прикладні питання економіки», К.-2008, вип.16, 326с.-с.137-145.